

Bolivia har en lång tradition av revolutionära strider. Det var också därför som Che Guevara valde Bolivia för att starta guerillakrig (senhösten 1966), se hans *Dagbok från Bolivia*. Den revolutionära strategin i Latinamerika i allmänhet, med bl a Bolivia som exempel, diskuterades häftigt i Fjärde Internationalen i början av 70-talet, se *Argentina och Bolivia – ett bokslut*. Det aktuella läget i Bolivia (våren 2007) och dess förhistoria behandlas i artikelsamlingen *Vart går Bolivia?*

Den följande artikeln handlar om ett uppror som skedde 1952 i Bolivia, vilket är betydligt mindre känt än t ex Ches guerilla, men ur klasskampens synvinkel var det otvivelaktigt betydligt viktigare, eftersom det var fråga om en genuin massrörelse, inte en liten, ganska isolerad guerillarörelse.

Pierre Broué

Bolivia, 9 april 1952, en bortglömd "februarirevolution"?

(Översatt från engelska, Revolutionary History volume 4, No 3, Summer 1992. Franska originalet publicerades i Tribune Internationale-la Verité, nr 13, april 1983. Översättning: Göran Källqvist.)

Bolivia var i mitten av 1900-talet ett ålderdomligt land med en förfärlig fattigdom, ett av de länder där siffror och procenttal talar för sig själva. Bara att räkna upp dem innebär att samla ihop en fruktansvärd anklagelseakt.

Fyra femtedelar av indianerna talade bara sitt eget inhemska språk, och 90% av dem var analfabeter. Tvåhundra tusen gruvarbetare klädda i trasor arbetade i 95% luftfuktighet djupt under marken, och producerade 90% av landets inkomster. Hälften hade syfilis och 60% tuberkulos. 1950 ägde de 8% av godsägarna som hade egendomar på mer än 500 hektar, ofta tusentals hektar, 95% av den odlingsbara jorden.¹

"Colonos" tvingades arbeta åt sin "gamonal"² flera dagar i veckan utan att få betalt, och även när jordägaren ansåg det nödvändigt med arbete som han menade var av allmänt intresse. Två miljoner bolivianska bönder levde "utanför pengaekonomin", för att använda ett mildt, värdebefriat uttryck.

Från den dag då gruvarbetaren började arbeta under jorden, kunde han bara förvänta sig att leva 10 år till. Inte bara var hans lön knappt tillräcklig för att försörja hans familj, utan han tvingades också köpa alkohol och den drog – coca – som gjorde det möjligt för honom att fortsätta under dessa fruktansvärda förhållanden. Han köpte dem i företagets affärer, uppe på den bergsplatå där han skulle komma att dö av tuberkulos, stendammslunga eller utmattning – eller en överdos. På detta sätt betalade han med sitt blod och svett aktieutdelningarna i bolagen Hochschild, Aramayo eller Patiño.³

Antenor Patiño, vars aktier gav 47% avkastning av sitt nominella värde, var den som verkligen härskade över Bolivia och, å imperialismens vägnar, även dess tenn. Det sägs att han erbjöd prinsessan Margareta en päls värd 50.000 US\$. Dessa personer, kapitalister och ägare av stora egendomar, indianernas förslavare, kallades Rosca. De utnyttjade den outtömliga källa av arbetare som hämtades ur de fattiga bondemassor som levde på existensminimum i samhällets utkant. Under lång tid hade de med lätthet kontrollerat småbourgeoisin, som de behövde lika mycket på grund av deras roll i produktionen som för att upprätthålla ordningen. Allt som allt bestod valmanskåren, den "politiska klassen" för att använda denna tveksamma term i dess verkliga betydelse, av 150.000 människor.

Revolutionen 9 april

Polischefen general Antonio Seleme, och arméns stabschef general Humberto Torres Ortiz, beslutade sig 8 april 1952 för att inta huvudstaden. Deras ursäkt var att det ägde rum förberedelser för ett uppror "från vänster". De trodde att de bara skulle behöva genomföra en polisoperation, förvisso nödvändig men en rutinaffär, en liten "pronunciamento" enligt sydamerikansk tradition. De misstog sig, ty deras initiativ utlöste en revolution. Arbetardemonstrationerna 8 april fick ett oväntat

resultat. Den hastigt upprättade alliansen mellan rebellerna och de så kallade "lojala" militärförbanden kom försent. Arbetarna fick tag på vapen, och 9 april angrep de polis- och arméposter. Inför den mänskliga flodvåg som tog över gatorna föll arméenheter samman. Arbetarbarrikader restes över hela La Paz.

9 april var MNR:s ledare snabba att förkunna att en ny regering höll på att bildas under ledning av den landsförvisade Paz Estenssoro.⁴ De beväpnade arbetarna krävde att de nya ministrarna skulle lämna plats för tre representanter som arbetarna redan hade valt. Uppenbarligen hade något förändrats i tennriket. Det som hade ägt rum var en revolution, som därefter kom att bli känd som 9 april-revolutionen.

I den analys som Guillermo Lora, en av POR:s ledare vid denna tid, gjorde 1963, skrev han:

Om vi tar hänsyn till de skillnader som omständigheterna gav upphov till, kan 9 april betraktas som Bolivias "februarirevolution". Den mest slående likheten är att arbetarna gjorde revolutionen medan det var ett politiskt parti från en annan klass som tog makten. I viss mån spelade den bolivianska småbourgeoisin den roll som i Ryssland spelades av den liberala borgarklassen. Vår "oktoberrevolution" har tagit alltför lång tid på sig för att anlända. Det är den mest slående skillnaden. Den revolutionära rörelsens nedgång, som vi sa var bara tillfällig, har varat alltför länge.

I sin inledning till den franska översättningen av Loras bok skriver Catherine och Francois Chesnais:

Aprilrevolutionen var en verklig revolution. Massorna strömmade fram på scenen med oerhörd beslutsamhet och en önskan att för gott störta Roscas styre. De handlade på ett sätt som passar massorna. Revolutionen krossade "gamonalismen" på landsbygden och var en ny politisk erfarenhet för proletariatet och dess förtrupp, och utgjorde på så sätt en djupgående brytning med det förgångna. I april 1952 inleddes ett nytt skede i klasskampens historia i Bolivia. I detta avseende var april 1952 verkligen som februari 1917, inklusive dröjsmålet till oktober innan situationen utvecklade sig.

På 31-årsdagen av revolutionen i april 1952, och just efter *Informations Ouvrières* publicering av en artikel med titeln "Februariparadoxen [1917]", kan det vara av intresse att försöka förklara varför denna "februarirevolution" bröt ut, och varför den "oktoberrevolution" som den förebådade har dröjt så länge.

Den ekonomiska, sociala och politiska situation som beskrevs ovan hade stadigt försämrats sedan 20-talet. Priset på tenn föll, jordbruket stagnerade, och småbourgeoisin såg att möjligheterna att klättra socialt var stängda. En del av småbourgeoisin skulle till slut hjälpa Rosca, men ungdomen, och speciellt studenterna, sökte en lösning i nationalismen, och till och med marxismen, och den arbetarrörelse som tog sina första steg.

Andra världskriget och den därav följande politiska utvecklingen skulle skynda på den politiska polariseringen, och ledde slutligen till en explosion och till att massorna strömmade ut på scenen.

De krafter som stod mot varandra

Stalinisterna framträdde 1926 öppet med en fackförening, CSTB, som hade band till den arbetarkonfederation som leddes av Stalins mexikanske agent, Lombardo Toledano.⁵ 1940 bildade de ett parti, Partido de la Izquierda Revolucionario (PIR). Från och med 1941 stödde PIR uppfattningen om "patriotisk enhet", det vill säga det försvarade den sovjetiska byråkratins "allierades" intressen. Partiets representanter gick med i reaktionära regeringar, precis som dess broderparti gjorde i Kuba i förhållande till regeringen Batista. Detta samarbete med vad som verkade vara huvudfienden fjärrade PIR från många av dess anhängare, till den nationalistiska rörelsens förmån.

MNR grundades 1941. Det utropade sig som en patriotisk, mot socialismen lutande rörelse för Bolivias självständighet. MNR gick med i regeringen för första gången efter den militära statskupp

som förde överste Villaroel till makten. Dess mål var att genomdriva ett program av begränsade reformer, och speciellt att använda staten för att skapa bondefackföreningar och den nya fackföreningsorganisationen FSTMB, som skulle få avsevärda resurser för att organisera arbetarna.

I detta skede drog MNR fördel av massornas reaktion, som vände sig till dem i avsky mot PIR:s klassiska stalinistiska politik. Stalinisterna stödde Rosca mot nationalisterna, som de kallade ”nazistvänliga”.

Men en sektor undkom MNR-fackets kontroll, nämligen arbetarna i tenngruvorna. Under 40-talet bildade medlemmar från POR en arbetargrupp. POR hade bildats i landsflykt under inflytande från trotskister i Chile och Argentina för att bygga Fjärde internationalen i Bolivia. Bit för bit hade de byggt en bas bland gruvarbetarna.

I november 1946 fick de Gruvarbetarfederationen att anta de berömda *Teserna från Pulacayo*, som innehöll ett program för nationalisering av gruvorna, jordreform och allmän rösträtt. MNR såg sig tvingat att stödja detta program.

Redan 1947 var Gruvarbetarnas Parlamentsblock tillräckligt starkt för att få fyra deputerade valda,⁶ varav en var Lora, och två senatorer, den ena Lechin. Under en period utnyttjade Lechin POR:s politiska auktoritet för att bli en hög fackföreningsledare och MNR:s oumbärliga ombud i ledningen för de Bolivianska Arbetarnas Centralorganisation (COB).

Den bolivianska centrala fackföreningen (COB) grundades bara 11 dagar efter revolutionens seger på gatorna 9 april. Den grundades på initiativ av en POR-medlem, Miguel Alandia Pantoja. Vid denna tidpunkt var den inte bara landets största massorganisation, utan också ett verkligt dubbelmaktsorgan, och hade tydliga drag av sovjetliknande makt.

PIR var misskrediterat, MNR var förbisprunget och tvingades anta POR:s paroller för att kontrollera rörelsen, och POR:s inflytande växte. Det var dessa politiska element som förklarade varför generalernas aktion 8 april orsakade en spricka genom vilken massornas tidvattensvåg kunde välla fram och orsaka revolutionens utbrott. Under dessa omständigheter, vid en tidpunkt då POR:s program öppnade ett kampperspektiv, fanns det ingen kontrarevolutionär apparat som beslutsamt kunde fungera som broms.

När Paz Estenssoro återvände från landsflykten fick han ett begeistrat välkomnande från folkmassorna. De krävde nationalisering av gruvorna och expropriering av godsägarna. Han gav efter – och förberedde sitt motangrepp.

MNR:s motangrepp

Det finns en allmängiltig lag för revolutioner, som speciellt gäller revolutioner som den i februari 1917. I den inledande fasen vänder sig massorna till de organisationer som de har fört till makten, de som för dem verkar vara den segerrika revolutionens parti, som sitter i regeringen och som har störst massinflytande.

Trots POR:s betydande kvalitéer och inflytande i gruvregionerna, är det ett faktum att det i början av april 1952 bara var ett mycket litet parti, och framförallt saknade det materiella resurser. MNR, å andra sidan, var ett verkligt massparti. Det hade stöd från samtliga ledande samhällsskikt, som betraktade det som sin yttersta försvarare. De hade allt som behövdes för att få en gynnsam framtoning och ge massornas illusionen att vara **deras** parti – fränsett ett verkligt fäste i arbetarklassen.

Vad gäller POR, så insåg de inte situationen klart. Även inom dess ledning fanns det en del som hade illusioner om MNR:s ”vänsterflygel”. Ett exempel var Lechin, som borgarklassen hade placerat där i just detta syfte. POR föreslog inte parollen ”All makt åt COB”. De linkade bakom Lechin, som talade om att ”kontrollera” regeringen, vid en tidpunkt då regeringen systematiskt utslöt COB från alla maktpositioner, och befrämjade den dubbla processen att både integrera den i regeringsapparaten och byråkratisera den.

Inom kort stödde en revisionistisk del av POR:s ledning tanken att de bolivianska massorna skulle gripa makten inom ramen för de existerande organisationerna – vilket i själva verket innebar under ledning av MNR:s ”vänsterflygel”.

Krisen inom POR öppnade dörren för den stabiliserande politiken och MNR:s motattack. När massorna på landsbygden började röra på sig i oktober, fungerade nationaliseringen av tenngruvorna som en kraftig broms. Det rörde sig om nationaliseringar med kompensation, och lämnade därmed dörren öppen för en återgång till privat ägande. På samma gång lade inrättandet av en blandad företagsledning för gruvorna, Comibol, en materiell grund för att korrumpera fackföreningsledningen, som inleddes i staten under förevändning att dela på kontrollen.

Allmänt sett var nedgången för revolutionen oundviklig, och sedan proletariatet hade förvirrats av konsekvenserna av sin seger kunde den inte annat än förvärras. Bonderörelsen vände sig i sin tur till borgerliga egendomsformer med småjordbruk.

31 år efter revolutionen 9 april har det fortfarande inte ägt rum något ”bolivianskt oktober”. Däröf kan man inte tvista. Ändå har revolutionen 9 april levt vidare i massornas medvetande i Bolivia och Sydamerika. Bevis för detta kan vi hitta i den internationella kampanjen mot ”trotskisterna” i Bolivia på 60-talet – läs Regis Debrays bok⁷ – de fortsatta försöken att krossa POR och arbetarnas och böndernas kamp, samt kampen för en konstituerande församling 1971. Denna kamp har fortfarande inte tagit slut. Det visade sig nyligen i det nesliga nederlaget för de narkotikasmugglande generalernas regering, och Siles Zuazos, Paz Estenssors vänstra hand, maktövertagande.

Låt oss klart och tydligt slå fast: bakom nederlagen efter de bolivianska ”februari” såväl 1971 som 1952 kan man spåra Fjärde internationalens kris.⁸ Det är förvisso inte bara i Bolivia som det krävs en revolutionär international för att framgångsrikt kunna övergå från februari till oktober. Men eftersom Bolivia nådde sitt ”februari” 1952, så uppstod frågan om internationalen på ett så slående sätt där.

-
- 1 Jorden i Bolivia var mycket ojämnt fördelad. 1950 ägde de 625 godsägare som hade egendomar på 10.000 hektar eller mer 49,6% av den odlingsbara marken i Bolivia, medan totalt 51.198 jordägare med egendomar på mindre än ½ hektar ägde 0,23% av den odlingsbara marken. Jorden var underutnyttjad, och i medeltal användes 1,9% av den odlingsbara jorden. De som ägde mer än 10.000 hektar använde bara 0,5% av sina egendomar, medan siffran för de som ägde mindre än ½ hektar var 54,2% (HS Klein, ”Prelude to the Revolution”, i JM Malloy och RS Thorn (red), *Beyond the Revolution: Bolivia Since 1952*, Pittsburgh, 1971, s 42).
 - 2 **Colono**: en jordlös bonde som tillhandahöll gratis arbetskraft på de stora jordegendomarna i utbyte mot rätten att odla på delar av egendomen. **Gamonal**: från ”gamonito”, en parasitväxt som gräver sig in i trädens rötter och lever på deras sav. I Bolivia syftar det på de som lever på böndernas obetalda arbete, med andra ord välbärgade parasiter, dagdrivare.
 - 3 Tennhalten i den malm som utvanns i Catavigruvan sjönk stadigt från 6,65% 1925 till 1,28% 1950, och fortsatte att sjunka även därefter. Trots att det krävdes mer arbete för att utvinna lika mycket tenn, så var den årliga summa som 1950-52 spenderades på att importera gruvmaskiner bara 3,3% högre än 1925-29 (RS Thorn, ”The Economic Transformation”, i Malloy och Thorn, *op cit*, s 170-71).
 - 4 Siles Zuazo ledde MNR-regeringen tills dess Paz Estenssoro återvände från Argentina, varefter han blev vicepresident.
 - 5 Vicente Lombardo Toledano (1894-1968) var en framstående mexikansk stalinist och fackföreningsledare som spelade en ledande roll i förtalskampanjen mot Trotskij. [Se [Vad är meningen med kampen mot "trotskismen"](#) på denna webbplats, där Trotskij beskriver Toledanos och andras förtal mot honom i Mexico – öa.]
 - 6 Lora uppger att gruvarbetarblocket erövrade sju platser i deputeradekammaren och två i senaten (G Lora, *A History of the Bolivian Labour Movement 1848-1971*, Cambridge 1977, s 253).
 - 7 Syftar på Regis Debrays *Revolution in the Revolution?*, Harmondsworth 1968.
 - 8 I oktober 1970 störtades Alfredo Ovando Candias regering av en militärkupp. Den nya regeringen under ledning av generalerna Albarracín, Guachalla och Sattori utmanades omedelbart av mer radikala borgerligt-militära element kring Juan Jose Torres. Generalernas regering fällades av en mäktig generalstrejk, men nationalisterna och stalinisterna i det nya förenade arbetarorganet, Comando Politico, stödde Torres, och de skulle ha accepterat poster i hans regering om han inte hade dragit tillbaka sitt erbjudande. Högers angrepp mot Torres i januari 1971 möttes av ett massivt arbetaruppror, men 19 augusti 1971 genomförde general Hugo Banzer Suarez en framgångsrik militärkupp, och besegrade arbetarnas och studenternas hjältomodiga motstånd i La Paz. POR utmanade inte på något eftertryckligt sätt nationalisternas och stalinisternas illusioner om Torres.